

อิทธิพลวรรณกรรมพุทธศาสนาที่ปรากฏในพงศาวดารสุโขทัยและอยุธยา

กรณีศึกษา : พระราชพงศาวดารเหนือ

Influence of Buddhism Literature in Sukhothai Kingdom and Ayutthaya Kingdom Historical Record Case-Study : North Royal Historical Annals

ชนินทร์ ผ่องสวัสดิ์ / Chanin Phongsawat
นักวิชาการอิสระ / Independent scholar

วันที่รับบทความ 2 มกราคม 2565 / แก้ไขบทความ 2 สิงหาคม 2565 / ตอรับบทความ 28 สิงหาคม 2565

บทคัดย่อ

การศึกษาประวัติศาสตร์สุโขทัยและอยุธยา มีหลักฐานอยู่หลายชิ้น แต่พระราชพงศาวดารเหนือมีความน่าสนใจด้านเนื้อหาที่มีลักษณะเป็นตำนานที่ปรากฏเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา เช่น เหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า พระสาวก และบุคคลสำคัญในสมัยพุทธกาล ปรากฏขึ้นร่วมกับเหตุการณ์ที่ในพระราชพงศาวดารเหนือระบุว่าอยู่ในสมัยสุโขทัยและอยุธยา ซึ่งล้วนสะท้อนให้เห็นว่าผู้เรียบเรียงพงศาวดารเป็นผู้มีความรู้ทางพุทธศาสนาเป็นอย่างดี สามารถนำเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาใส่ไว้ในพงศาวดารได้ราวกับเป็นเรื่องเดียวกัน บทความนี้เจาะจงศึกษาเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาที่ปรากฏในสมัยสุโขทัยและสมัยอยุธยาที่ปรากฏในพระราชพงศาวดารเหนือ เพื่อแสดงให้เห็นว่าพงศาวดารนอกจากจะเป็นแหล่งข้อมูลทางประวัติศาสตร์แล้ว ยังมีคุณค่าเป็นแหล่งคลังความรู้และคติความเชื่อทางพุทธศาสนาอีกด้วย

คำสำคัญ : พระราชพงศาวดารเหนือ พงศาวดาร สุโขทัย อยุธยา

Abstract

Study Sukhothai and Ayutthaya history have more evidences, But North Royal Historical Annals has interestingness in content about legend in Buddhism such as event about Buddha, disciples of Buddha and important person in Buddhist era happen in Sukhothai period and Ayutthaya period. It show that, Compiler has good knowledge about Buddhism, who can brought event about Buddhism out contain in historical record as same story. This article focuses on the study event about Buddhism in Sukhothai period and Ayutthaya period from North Royal Historical Annals. Show that it is historical resources with Buddhism resources.

Keywords : North Royal Historical Annals, Historical Record, Sukhothai, Ayutthaya,

บทนำ

การศึกษาประวัติศาสตร์ต้องอาศัยหลักฐานทางประวัติศาสตร์ (History Evidences) โดยเฉพาะเอกสารลายลักษณ์อักษร (Textual Archives) เพราะได้บันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีตให้รับรู้ **พงศาวดาร** (Historical Record) เป็นเอกสารประวัติศาสตร์ประเภทลายลักษณ์อักษรเป็นหลักฐานที่ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์นิยมใช้กันมาก ผู้ศึกษาพบว่าพงศาวดารหลายเรื่อง ได้แก่ **จามเทวีวงศ์ พงศาวดารโยนก** เป็นต้น มักกล่าวถึงการเสด็จยงดินแดนในบริเวณแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (South East Asia) ของพระพุทธเจ้า ใน **จามเทวีวงศ์** กล่าวถึงการเสด็จจำพรรษาของพระพุทธเจ้าและทรงพยากรณ์ว่าสถานที่แห่งนี้จะกลายเป็นเมืองใหญ่หลังพุทธปรินิพพาน ต่อมาท้าวสุทนต์ได้ทราบถึงพุทธพยากรณ์นี้จึงสร้างเมืองขึ้น และเชิญพระนางจามเทวีแห่งกรุงละโว้เป็นปฐมกษัตริย์แห่งกรุงหริภุญไชย (สามารถศึกษาเพิ่มเติมได้ใน เรื่องจามเทวีวงศ์ พงศาวดารเมืองหริภุญไชย พร้อมภาษาบาลีและคำแปล) การกล่าวถึงพุทธพยากรณ์กำเนิดเมือง ทำให้เมืองนั้นมีความน่าเชื่อถือ และมีความศักดิ์สิทธิ์

เมื่อพิจารณาคำว่า “**พงศาวดาร**” จะพบว่า “**พงศ**” (หรือพงศ์) คือคำเดียวกับ “**วงศ์**” (หรือวงศ์) (รัตติกาล ศรีอำไพ, 2561, , <https://1th.me/c9nVw>) คำในภาษาไทยหลายคำมักเปลี่ยน “ว” เป็น “พ” เช่น “**สุวรรณ**” และ “**สุพรรณ**” ซึ่งมีความหมายว่า “ทองคำ” เหมือนกัน สันนิษฐานที่มาของคำว่า “**พงศาวดาร**” มาจากอิทธิพลคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาประเภท “**วงศ์**” เช่น **คัมภีร์ทีปวงศ์** **คัมภีร์มหาวงศ์** **คัมภีร์อนาคตวงศ์** ฯลฯ กนกวรรณ ทองตะโก (2553, <https://1th.me/OBLDI>) เสนอว่า วงศ์ในที่นี้หมายถึง “เชื้อสาย, เทือกเถา, เหล่ากอ, สกุล” เป็นเรื่องของครอบครัวหรือตระกูล แล้วสมาสด้วยคำว่า “**อวตาร**” พงศาวดารจึงมีความหมายว่า เรื่องราววงศ์ของพระอวตาร ซึ่งเป็นพระนามหนึ่งของพระนารายณ์ จึงหมายถึง เรื่องราววงศ์ของพระนารายณ์ พงศาวดารจึงเป็นเรื่องราวของกษัตริย์และการสืบราชสันตติวงศ์ (Succession) ของกษัตริย์ตามคติสมมติเทพว่าทรงเป็นพระนารายณ์อวตารลงมาปกครองมนุษย์ สืบเกิดจากพระนามของกษัตริย์ เช่น สมเด็จพระรามาธิบดี เป็นต้น

เมื่อศึกษาแล้วพบว่า พงศาวดารที่กล่าวถึงความเป็นมาของสองอาณาจักรโบราณของไทยนี้มีความผสมผสานกับเรื่องราวในคัมภีร์พระพุทธศาสนา เช่น เหตุการณ์การเสด็จของพระพุทธเจ้า เหตุการณ์พระพุทธเจ้าตรัสพยากรณ์กำเนิดเมืองในอนาคต ฯลฯ บทความเรื่องนี้เลือกศึกษา**พระราชพงศาวดารเหนือ** ซึ่งเป็นหนึ่งในพงศาวดารที่นิยมใช้ศึกษาประวัติศาสตร์สุโขทัยและอยุธยา เพื่อให้เห็นภาพอิทธิพลของพุทธศาสนาที่มีต่อพงศาวดารไทย

พระราชพงศาวดารเหนือ เป็นพงศาวดารที่พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 ครั้งดำรงพระเกียรติยศเป็น **กรมพระราชวังบวรสถานมงคล** มีรับสั่งให้พระวิเชียรปรีชา (น้อย) เป็นผู้รวบรวมและเรียบเรียง เมื่อ พ.ศ.2350 โดยพงศาวดารเรื่องนี้เริ่มจากเหตุการณ์สถาปนาเมืองสัชชนาโลย (ศรีสัชชนาลัย) เมืองสวรรคโลก จนถึงพระเจ้าอู่ทองสถาปนากรุงศรีอยุธยา (ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม 1, 2542, หน้า 13)

ผู้ศึกษาพบว่า มีหลายเหตุการณ์และพระศนะที่ปรากฏในพระราชพงศาวดารเหนือที่สันนิษฐานว่าได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมพุทธศาสนา โดยแบ่งเป็น (1) เหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า (2) เหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อในพุทธศาสนา และ (3) เหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สำคัญในพุทธศาสนา

1. เหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า

พงศาวดารเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ก่อนที่จะกลายเป็นเอกสารลายลักษณ์อักษร เป็นเรื่องเล่าหรือความเชื่อที่เล่าสืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น หรือที่เรียกว่า “มุขปาฐะ” (Oral Literature) ด้วยส่วนหนึ่ง หรือเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริง แต่ด้วยระยะเวลาที่ยาวนานและเล่าสืบต่อกันมาหลายรุ่น เรื่องราวอาจมีการเสริมเติมแต่งและผิดเพี้ยนไปบ้าง

พระราชพงศาวดารเหนือมีเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้าด้วยกัน 4 เหตุการณ์ดังนี้

1.1 สถานที่ฉันพระกระยาหารของพระพุทธเจ้า

พระราชพงศาวดารเหนือกล่าวถึง “พนมสมอ” หรือ “เขาสมอแครง” (ตั้งอยู่ในจังหวัดพิษณุโลกในปัจจุบัน) เป็นสถานที่ฉันพระกระยาหารของพระพุทธเจ้า ทั้งยังเป็นที่ประดิษฐานพระธาตุของพระอรหันต์ 2 รูป คือ พระอุบาลี และ พระศิริมานนท์ อีกด้วย ขณะที่พระพุทธเจ้าประทับ ณ เขาสมอแครง จากนั้นมีขุนนางแห่งพระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎก ชื่อว่า จ่านกร้องและจำการบุญ ได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้ายังที่ฉันพระกระยาหาร (ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม 1, 2542, หน้า 94-95) แสดงให้เห็นว่าพระพุทธเจ้าเสด็จในพื้นที่ส่วนหนึ่งของจังหวัดพิษณุโลกในปัจจุบัน ในรัชสมัยของพระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎก ทั้งยังเป็นตำนานอธิบายเหตุของภูมินามของสถานที่ในจังหวัดพิษณุโลกอีกด้วย เพราะพระพุทธเจ้าได้ฉันพระกระยาหารได้ต้นสมอ ณ ที่แห่งนั้น

ตำนาน (Legend) และพงศาวดารไทยหลายเรื่องมักมีเรื่องราวของพระพุทธเจ้าเป็นสื่ออธิบายเหตุภูมินามของสถานที่ เช่น ที่มาของรอยพระพุทธบาทที่ปรากฏในพระเจ้าเลียบโลกของล้านนาและล้านช้าง หรือที่มาของพระธาตุพนมในคัมภีร์อุรังคธาตุ เป็นต้น

1.2 พระพุทธเจ้าบิณฑบาต

เหตุการณ์พระพุทธเจ้าบิณฑบาตในเมืองอินทปัตนคร (ไม่แน่ชัดว่าเป็นเมืองในประเทศอินเดียหรือในประเทศกัมพูชา) ชายขอทานนำข้าวในกะลาใส่บาตรพระพุทธเจ้า พระองค์ได้แย้มพระสรวล พระอานนท์จึงทูลถามสาเหตุที่พระองค์แย้มพระสรวล พระองค์จึงตรัสว่า ชายขอทานผู้นี้จะได้เกิดเป็นพระราชานายในภายภาคหน้า ซึ่งพระราชานายพระองค์นั้นก็คือ พระยาแครง (ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม 1, 2542, หน้า 104)

เหตุการณ์นี้ตรงกับเหตุการณ์ชายขอทานโรคเรื้อนใส่บาตรพระมหากัสสปะที่ปรากฏใน “มหากัสสปเถรคาถา” และ “อรรถกถามหากัสสปเถรคาถา” ส่วนเหตุการณ์พระพุทธเจ้าทรงแย้มสรวลและพยากรณ์ชายขอทานตรงกับเหตุการณ์พระพุทธเจ้าพยากรณ์นางมัลลิกาจะได้เป็นพระมเหสี พระเจ้าปเสนทิโกศลที่ปรากฏใน “อรรถกถากุมมาสปิณฑชาดก”

1.3 พระพุทธเจ้าเสด็จลงกาฬวิป

พระราชพงศาวดารเหนือกล่าวถึงเหตุการณ์พระพุทธเจ้าเสด็จลงกาฬวิปเพราะพระภิกษุ 2 รูปวิวาทกัน (ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม 1, 2542, หน้า 112) เท่าที่ค้นคว้าหลักฐานการเสด็จลงกาฬวิปของพระพุทธเจ้ามีปรากฏในคัมภีร์ของศรีลังกา ได้แก่ มทววงศ์ และ ทิปวงศ์ สองคัมภีร์นี้ไม่ได้กล่าวว่าการเสด็จไปลงกาฬวิปของพระพุทธเจ้ามีสาเหตุมาจากพระภิกษุ 2 รูปวิวาทกัน แต่เป็นของ

การพยากรณ์การกำเนิดเมืองที่จะรองรับพระศาสนาของพระองค์ในอนาคตต่างหาก เหตุการณ์นี้ยังมีอิทธิพลต่อพงศาวดารและตำนานกำเนิดเมืองโบราณต่าง ๆ นำไปใช้อีกด้วย เช่น **จามเทวีวงศ์** เป็นต้น สันนิษฐานว่า เรื่องพระภิกษุ 2 รูปวิวาทหน้าจะมาจากเหตุการณ์การวิวาทกันระหว่างพระภิกษุชาวโกสัมพีที่ปรากฏใน **อรรถกถาชาดกธรรมบท ยมกวรรคที่ 1 เรื่องภิกษุชาวเมืองโกสัมพี** การวิวาทในครั้งนั้นส่งผลให้พระพุทธเจ้าเสด็จไปประทับยังปารักขิตวัน

1.4 พุทธพยากรณ์กำเนิดเมือง

พระพุทธเจ้าตรัสพุทธพยากรณ์กำเนิดเมืองไว้ 2 เมืองด้วยกันคือ **กรุงหงสาวดี และกรุงศรีอยุธยา** ดังนี้

เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จจากลังกาทวิปมาสู่พระเชตวันในเมืองสาวัตถีแล้ว พระองค์ตรัสพุทธพยากรณ์กำเนิดเมืองแก่พระอานนท์ว่า ในภายภาคหน้าเมืองสาวัตถีจะกลายเป็นเมืองหงสาวดี จะมีกษัตริย์ขึ้นปกครองนามว่า **“พระเจ้าศรีธรรมโศกราช”** และจะสร้างมาลีเจดีย์ไว้กลางเมือง (ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม 1, 2542, หน้า 112)

พระราชพงศาวดารเหนือได้ขยายต่อว่า **พระยาเชียงใหม่** นำพุทธพยากรณ์นี้กราบบังคับทูล**พระเจ้าปראสาททอง** พระองค์ทรงให้ขุนนางและทหารจำนวนหนึ่งนำเครื่องบูชาไปบูชาพระมาลีเจดีย์ ซึ่งใช้เวลาเดินทางถึง 2 เดือน ขุนนางเหล่านั้นอยู่ที่มาลีเจดีย์ 25 วัน เมื่อกลับถึงกรุงศรีอยุธยาก็ทูลลาบวชทั้งหมด

จากนั้นพระพุทธเจ้าได้ตรัสพุทธพยากรณ์กำเนิดกรุงศรีอยุธยา ขณะที่พระพุทธเจ้าทรงให้พระอานนท์นั่งบนตอตะเคียน พระอานนท์ได้จัดมะขามป้อมถวาย พระพุทธเจ้าทรงแยมพระโอษฐ์ พระอานนท์จึงทูลถามถึงสาเหตุที่พระองค์ทรงแยมพระโอษฐ์ พระพุทธเจ้าจึงตรัสพุทธพยากรณ์ว่า จากตรงนี้ไปอีก 6 โยชน์ จะเกิดเมืองชื่อ **“ศรีอยุธยา”** (ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม 1, 2542, หน้า 120)

เหตุการณ์พุทธพยากรณ์กำเนิดเมือง มักเกิดขึ้นในดินแดนที่นับถือพุทธศาสนา พยายามเชื่อมโยงอาณาจักรของตนเองให้เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า เพื่อให้อาณาจักรหรือดินแดนตรงนั้นมีความศักดิ์สิทธิ์และความสำคัญ

การสร้างเหตุการณ์พุทธพยากรณ์กำเนิดเมืองขึ้นเพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือ เพราะพุทธพยากรณ์เป็นสิ่งที่แม่นยำและถูกต้อง ดังในพระไตรปิฎกและอรรถกถาก็กล่าวถึงพุทธพยากรณ์ของพระพุทธเจ้าไว้หลายเหตุ เช่น พยากรณ์พระสุบินก่อนตรัสรู้ ใน **สุบินสูตร** พยากรณ์พญาช้างปาลิเลยกะจะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต ใน **อรรถกถาชาดกธรรมบท** พยากรณ์พระเจ้าอชาตศัตรูจะตรัสรู้เป็นพระปัจเจกพุทธเจ้านามว่า **“ชีวิติสเสส”** ใน **อรรถกถาสัมมัญญผลสูตร** เป็นต้น

2. เหตุการณ์เกี่ยวข้องกับความเชื่อในพุทธศาสนา

เหตุการณ์เกี่ยวข้องกับความเชื่อในพระพุทธศาสนา คือ เหตุการณ์สะท้อนให้เห็นว่าสิ่งที่เกิดขึ้น เพราะมีอิทธิพลความเชื่อในพระพุทธศาสนาแฝงอยู่ ซึ่งมีเหตุการณ์ดังนี้

2.1 อายุพระศาสนา

ความเชื่อเรื่องอายุพระศาสนามีปรากฏในเหตุการณ์**พระยาจักร์ดำตั้งจุลศักราช** ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากอรรถกถา **มหาวิงค์ ปฐมภาค เวรัญชกัณฑ์** ตามความว่า

“ก็ในเวลาจบการร่ายกรองพระพุทธรูปนั้น มหาปฐพีนี้เหมือนเกิดความปราโมทย์ให้สาธุการอยู่ว่า พระมหากัสสปเถระทำพระศาสนาของพระทศพลนี้ให้สามารถเป็นไปได้ตลอดกาลประมาณ 5,000 พระพรรษา” (ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม 1, 2542, หน้า 85)

2.2 ท้าวสักกเทวราชช่วยเหลือผู้มีบุญ

ในพระราชพงศาวดารเหนือ ปรากฏเหตุการณ์ท้าวสักกเทวราช หรือพระอินทร์ช่วยเหลือผู้มีบุญดังนี้

2.2.1 ท้าวสักกเทวราชช่วยเหลือพระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎกหล่อพระพุทธรูป พระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎกทรงหล่อพระพุทธรูป (พระพุทธรูปชินราช) ขึ้น แต่ไม่สำเร็จ จึงชวนพระมเหสีตั้งสัจจอธิษฐานส่งผลให้แทนประทับของท้าวสักกเทวราชร้อน ท้าวสักกเทวราชจึงทราบว่าเป็นผู้มีบุญกำลังเดือดร้อน จึงเสด็จมาช่วยโดยจำแลงกายเป็น**ชีปะขาว** (ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม 1, 2542, หน้า 96)

2.2.2 ท้าวสักกเทวราชช่วยสุทัศนกุมารสร้างปราสาท เมื่อสุทัศนกุมาร (อนาถบิณฑิตเศรษฐี) เติบโตเป็นหนุ่ม บิดาให้หาคู่ครอง อาสน์ของท้าวสักกเทวราชเกิดร้อนขึ้น พระองค์จึงโปรดให้**พระวิฆณุกรรม**เนรมิตปราสาททองประดับด้วยแก้ว 7 ประการให้สุทัศนกุมาร (ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม 1, หน้า 103)

2.2.3 ท้าวสักกเทวราชช่วยพระยาแกรก เมื่อพระยาแกรกยังเป็นชายชรา พระองค์อยากเห็น**พระยาโคตรบอง**เพราะเชื่อว่าเป็นผู้มีบุญ ท้าวสักกเทวราชจึงจำแลงกายเป็นคนที่เข้ามาช่วยเหลือพระยาแกรก (ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม 1, 2542, หน้า 104)

สังเกตได้ว่า เหตุการณ์ท้าวสักกเทวราชช่วยเหลือผู้มีบุญตรงกับเหตุการณ์ในชาดกหลายเรื่อง เช่น เหตุการณ์พระนางประทุมเทวีตั้งสัจจอธิษฐานแล้วท้าวสักกเทวราชเสด็จช่วยเหลือพระพุทธรูปจนสำเร็จ ตรงกับเหตุการณ์พระนางจันทาเทวีตั้งสัจจอธิษฐานแล้วท้าวสักกเทวราชเสด็จช่วยจันทกุมารใน**จันทกุมารชาดก**

เหตุการณ์ท้าวสักกเทวราชช่วยสุทัศนกุมารสร้างปราสาท ตรงกับเหตุการณ์ท้าวสักกเทวราชให้พระวิฆณุกรรมเนรมิตบรรณศาลาให้พระเตมียกุมารใน**เตมียกุมารชาดก** และเหตุการณ์ท้าวสักกเทวราชให้พระวิฆณุกรรมเนรมิตบรรณศาลาให้พระเวสสันดรใน**เวสสันดรชาดก** ส่วนเหตุการณ์ท้าวสักกเทวราชช่วยพระยาแกรก ตรงกับเหตุการณ์ท้าวสักกเทวราชจำแลงกายลงมาช่วยผู้มีบุญในหลาย ๆ เรื่อง เช่น ท้าวสักกเทวราชจำแลงเป็นพราหมณ์ขับเกวียนพาพระเทวี (พระมารดาพระมหาชิน) ไปยังนครจัมปาศะใน**มหาชนกชาดก** เป็นต้น

เหตุการณ์ทั้ง 3 ต่างกล่าวถึง “**ร้อนถึงอาสนะ**” อาสนะในที่นี้คือ แทนที่ประทับของท้าวสักกเทวราช โดยปกติแทนนี้จะอ่อนนุ่ม ถ้าเกิดแข็งกระด้างหรือร้อนเป็นไฟขึ้นมา จะบอกเหตุว่ามีเรื่องเดือดร้อนเกิดขึ้นในโลก ท้าวสักกเทวราชต้องรีบลงไปแก้ไข ตามคติความเชื่อว่าท้าวสักกเทวราชเป็นเทพผู้มีหน้าที่ดับความ

ทุกข์ร้อนของมนุษย์ (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2564, <http://legacy.orst.go.th/?knowledge=ร้อนอาสน์-เก้าอี้ร้อน-15>) และกลายเป็นที่มาของสำนวนที่ว่า “ร้อนอาสน์” อีกด้วย

2.3 ความรักระหว่างมนุษย์กับนาค

ตำนาน เรื่องเล่า ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้รวมถึงทั่วโลกอีกด้วยมีการกล่าวถึงเรื่องราวความรักระหว่างมนุษย์กับอมนุษย์ ซึ่งในพระราชพงศาวดารเหนือปรากฏเรื่องราวความรักระหว่างมนุษย์กับนาคว่า

“ พระยาอภัยคามินีศิลาจารย์อยู่เมืองหริภุญไชยนคร ย่อมออกไปจำศีลอยู่ในเขาใหญ่ จึงร้อนถึงอาสน์นางนาคอยู่มิได้ ก็ขึ้นมาในภูเขาใหญ่นั้น ก็มาพบพระยาอยู่จำศีล เธอก็มาเสพเมถุนด้วยนางนาค ๆ อยู่ได้ 7 วันแล้วจะลาไป พระยาจึงให้ผ้ารัดตักมพล และพระอำมรงค์ไปแก่นางนาคให้ชมต่างพระองค์ นางนาคก็กลับลงไป พระยาก็ก้าวเข้าเมืองดังเก่า แลนางนาคก็มีครรภ์แก่ แลนางนาคก็ว่าลูกตุนี่มิใช่เป็นไข และจะเป็นมนุษย์ทีเดียว และจะคลอดในเมืองนี้ได้ แลจึงขึ้นมาถึงภูเขาที่เป็นอาสน์ที่แห่งพระยานั้น ก็ประสูติกุมาร ผ้าแลแหวนนั้น นางก็ไว้แก่ลูกตน แล้วก็หนีลงไปเมืองบาดาล ” (ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม 1, 2542, หน้า 88)

ความรักระหว่างพระยาอภัยคามินีศิลาจารย์แห่งหริภุญไชยกับนางนาค คล้ายกับความรักของพระราชแห่งกรุงมิถิลา กับนางนาคมาณวิกาใน **อรรถกถาปริตตชาดก** ครั้งพระราชแห่งกรุงมิถิลาทรงเป็นพระราชโอรสแห่งพระเจ้าพรหมทัต พระบิดาเกรงว่าพระโอรสจะชิงราชสมบัติจึงเนรเทศให้ไปครองเพศเป็นดาบส และได้สร้างอาศรมขึ้นที่ริมแม่น้ำยมุนา นางนาคมาณวิกาเห็นรอยพระบาทของพระโอรสก็ติดตามไปจนถึงอาศรม จึงทราบว่าเป็นที่อยู่ของดาบสจึงอธิษฐานว่า หากดาบสท่านนี้บวชด้วยศรัทธาขอให้ไม่ปรารถนาอนบนที่นอนที่นางตกแต่งด้วยดอกไม้ทิพย์และเครื่องหอม หากบวชโดยมิได้ศรัทธาขอให้อนบนที่นอนที่นางตกแต่งให้ ปรากฏว่าดาบสเลือกอนบนที่นอนที่นางตกแต่งให้ เมื่อนางทราบดังนั้นทั้งสองจึงมีจิตปฏิพัทธ์ต่อกัน ต่อมานางนาคมาณวิกาได้ให้กำเนิดพระโอรสและพระธิดา 2 องค์ คือ **สาครพรหมทัต** และ **สมุททชา** (พระมารดาของพระภริทัต) จากนั้นนางนาคมาณวิกาได้มอบพระโอรสและธิดาให้พระสวามี ส่วนตนเองกลับสู่ นาคพิภพ (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2564, <https://84000.org/tipitaka/attha/attha.php?b=28&i=687>)

2.4 สร้างบุญไว้ในอดีตชาติ

ความเชื่อเรื่อง “บุญ” เป็นความเชื่อของพุทธศาสนิกชน บุญ มีการนิยามไว้หลายความหมายคือ เครื่องชำระสันดาน ความดี กุศล ความสุข ความประพฤติดชอบทางกายวาจาและใจ กุศลธรรม (พระพรหมคุณาภรณ์, 2564, <https://84000.org/tipitaka/>) ในพระราชพงศาวดารเหนือกล่าวถึงความเชื่อเรื่องบุญผ่านเรื่องราวของบุคคลในประวัติศาสตร์และเรื่องราวในพระพุทธศาสนา ดังนี้

2.4.1 บุญที่ทำให้พระร่วงได้รับช้างเผือกงาดำและเขี้ยว ในสมัยอดีตพระพุทธเจ้าพระองค์หนึ่ง พระร่วงได้ทำนุบำรุงให้ดอกบัวถวายพระพุทธเจ้า ด้วยอานิสงส์นี้จึงส่งผลให้พระร่วงได้รับช้างเผือกงาดำและเขี้ยว (ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม 1, 2542, หน้า 89)

2.4.2 บุญที่ทำให้พระนางสร้อยดอกหมากได้เป็นพระอัครมเหสี ในสมัยพระกกุสันธพุทธเจ้า พระนางสร้อยดอกหมากได้สร้างพระไตรปิฎกถวายไว้ในพระศาสนา สมัยพระพุทธเจ้าของเรา (สันนิษฐานว่าเป็นพระสมณโคตมพุทธเจ้า) พระนางสร้อยดอกหมากเกิดเป็นนาคและได้ถวายน้ำแด่พระพุทธเจ้า ด้วยเหตุนี้จึงได้เกิดเป็นพระอัครมเหสี (ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม 1, 2542, หน้า 90)

2.4.3 บุญที่ทำให้พระร่วงพ้นจากภัยเรือล่ม นายร่วง หรือพระร่วงในเวลาต่อ เป็นบุตรของนายคงครา ขณะที่กำลังพายเรือเล่นเกิดเหน็ดเหนื่อยประสมกับมีกระแสน้ำเชี่ยวจึงปล่อยให้เรือไหลไปตามกระแสน้ำ แต่เรือนั้นก็สามารถลอยมาถึงเรือนได้ เพราะอานิสงส์จากการถวายน้ำผลไม้ต่างแด่พระโกนาคมนพุทธเจ้า (ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม 1, 2542, หน้า 99-100)

2.4.4 บุญที่ทำให้เกิดเป็นอนาถบิณฑิกเศรษฐี ในสมัยพระกัสสปพุทธเจ้า สุทัตถกumar (อนาถบิณฑิกเศรษฐี) เกิดเป็นชายผู้รักาศิลป์ได้ชาติ เมื่อสิ้นบุญก็ไปเกิดเป็นเทวดา แล้วมาเกิดเป็นอนาถบิณฑิกเศรษฐีในสมัยพุทธกาล (ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม 1, 2542, หน้า 103)

เหตุการณ์นี้สะท้อนคำสอนว่าด้วยเรื่องบุญ ซึ่งความเชื่อนี้มีอธิบายในคัมภีร์พุทธศาสนาหลายเรื่อง เช่น **คัมภีร์วิมานวัตถุ** ที่กล่าวถึงบุญที่เทวดาทำไว้ตอนเป็นมนุษย์ เป็นต้น

เหตุการณ์การสร้างบุญในอดีตชาติที่ปรากฏในพระราชพงศาวดารเหนือทำให้เข้าใจเรื่องความเชื่อเรื่องบุญและอานิสงส์ (ผลของบุญ) ที่เป็นการอธิบายให้เห็นถึงเหตุที่ทำให้บุคคลนั้นมีผลดังนี้ เช่น พระร่วงได้ช้างเผือกงาดำและเขี้ยวงูเพราะเคยทำหุ่นช้างใส่ดอกบัวถวายพระพุทธเจ้าในอดีตชาติ หรือการที่พระนางสร้อยดอกหมากได้เป็นพระอัครมเหสีเพราะได้สร้างพระไตรปิฎกถวาย เป็นต้น กรรมเป็นทฤษฎีที่พุทธศาสนาใช้อธิบายปัจจุบันชาติ หากทำสิ่งที่ดีย่อมได้รับสิ่งที่ดีตอบแทนเช่นกัน

3. เหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สำคัญในพุทธศาสนา

พระราชพงศาวดารเหนือปรากฏเหตุการณ์สำคัญในพุทธศาสนาดังนี้

3.1 เหตุการณ์การสังคายนาพระไตรปิฎกทั้ง 4 ครั้ง

ในพระราชพงศาวดารเหนือปรากฏเหตุการณ์การสังคายนาพระไตรปิฎกทั้ง 4 ครั้งว่า

“ศุภมัสดุพระพุทธศักราช จำเดิมแต่องค์สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเจ้าเสด็จดับขันธเข้าสู่พระนิพพาน พระองค์ประดิษฐานบวรพระพุทธศาสนา 5000 พรรษา ณ วันอังคาร เดือน 6 ขึ้น 15 ค่ำ ปีมะเส็ง สัมฤทธิศก พระพุทธเจ้านิพพาน พระอาจารย์เจ้าตั้งปีมะเมียเป็นเอกศกล่วงแล้ว 4 เดือน พระยาอชาตศัตรูให้ขุนนมพระอรหันต์ยกปฐมสังคายนายกที่หนึ่ง แล้วล่วงไปได้ 100 ปีระกา สัมฤทธิศก จุลศักราช 11 ปี จึงพระเจ้ากาลาโศกราช ตั้งทุติยสังคายนายกครั้งหนึ่ง แล้วล่วงไปได้ 218 ปีมะแม อัฐศก จุลศักราช 39 ปี จึงพระเจ้าศรีธรรมมาโศกราช ตั้งตติยสังคายนายกครั้งหนึ่ง แล้วล่วงไปได้ 238 ปีมะเมีย สัมฤทธิศก จุลศักราช 113 ปี พระเจ้าวิญญูคามินีอภัยในลังกาทวีป ขุนนมพระอรหันต์มากกว่า 1000 ทำปัญจมสังคายนายกขึ้นในใบลานจานเป็นอักษรลังกาปีหนึ่งสำเร็จ” (ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม 1, 2542, หน้า 84)

เหตุการณ์การสังคายนาพระไตรปิฎกทั้ง 4 ครั้งนั้นเมื่อศึกษาเทียบกับคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาพบว่า **อรรถกถา มหาวิงค์ ปฐมภาค เวรัญชกัณฑ์** ได้กล่าวถึงการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้ง 4 อย่างครบถ้วน แสดงว่าเหตุการณ์สังคายนาพระไตรปิฎกในพระราชพงศาวดารเหนือได้รับอิทธิพลมาจากอรรถกถาเรื่องนี้

สรุป

การศึกษาพบว่า พระราชพงศาวดารเหนือได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมพุทธศาสนา เช่น พระไตรปิฎก อรรถกถา และคัมภีร์ประเภทวงศ์ ได้แก่ มหาวงศ์ และทีปวงศ์ ในการนำเหตุการณ์ทางพุทธศาสนาที่มีความเหนือธรรมชาติมาใช้อธิบายเพื่อให้เกิดความชอบธรรมและมีความสมเหตุสมผลต่อเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่ปรากฏในพงศาวดาร เช่น พระนางสร้อยดอกหมากได้เป็นพระอัครมเหสีเพราะในอดีตชาติได้สร้างพระไตรปิฎกไว้ในพระศาสนาของพระสมณโคดมพุทธเจ้า รวมไปถึงบางเหตุการณ์ในพงศาวดารที่คาดว่าน่าจะได้รับอิทธิพลมาจากชาดก เช่น ความรักของพระยาอภัยคามินีศิลาจารย์แห่งกรุงหริภุญไชยกับนางนาครตรงกับความรักของพระโอรสพระเจ้าพรหมทัตกับนางนาครมาณวิกาในอุริทัตชาดก การช่วยเหลือผู้มีบุญของพระอินทร์ เช่น พระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎก พระยาแกรก สุธศนกุมาร (อนาถปิณฑิกเศรษฐี) ตรงกับการช่วยเหลือผู้มีบุญของท้าวสักกะเทวราชในชาดก เป็นต้น

ส่งผลให้พระราชพงศาวดารเหนือนอกจากเป็นแหล่งข้อมูลทางประวัติศาสตร์แล้ว ยังมีคุณค่าในฐานะแหล่งคลังความรู้ที่สะท้อนความเชื่อทางพุทธศาสนาอีกด้วย แสดงให้เห็นว่า ผู้เรียบเรียงพงศาวดารพยายามอธิบายเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ให้มีความเป็นเหตุเป็นผลด้วยวรรณกรรมทางพุทธศาสนาอันเป็นศาสนากระแสหลักของสังคมไทยในเวลานั้น เช่น คำสอนเรื่องกรรม โดยเฉพาะเรื่อง “บุญ” มานำเสนอเพื่อให้ทราบถึงผลที่เกิดขึ้นเป็นเพราะเหตุเป็นเช่นนั้น

นอกจากนี้ยังเป็นการแสดงศักยภาพของผู้เรียบเรียงพงศาวดารในการนำเหตุการณ์ในวรรณกรรมพุทธศาสนามาสร้างเป็นเหตุการณ์ในพงศาวดาร สะท้อนว่าเป็นผู้ศึกษาวรรณกรรมพุทธศาสนามาเป็นอย่างดี เช่น พระพุทธเจ้าพยากรณ์ชายชื่อนานว่าจะเป็นกษัตริย์ในอนาคต ซึ่งต่อมาคือพระยาแกรกในวรรณกรรมพุทธศาสนามักปรากฏเหตุการณ์พระพุทธเจ้าพยากรณ์สัตว์และบุคคลอยู่บ่อยครั้ง เช่น พยากรณ์พระยาช้างป่าลิเลยกะจะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต ในอรรถกถาคาถาธรรมบท พยากรณ์พระเจ้าชาตัตถะตรัสรู้เป็นพระปัจเจกพุทธเจ้านามว่า “ชีวิติวิเสส” ในอรรถกถาสามัญญผลสูตร เป็นต้น

บรรณานุกรม

- กนกวรรณ ทองตะโก. (2553). **พงศาวดาร**. ค้นเมื่อ 1 ตุลาคม 2564, จาก<https://1th.me/OBLDI>
- กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์. (2542). **ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม 1**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว
- พระพรหมคุณาภรณ์. (ม.ป.ป.). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. ค้นเมื่อ 5 ตุลาคม 2564, จาก https://84000.org/tipitaka/dic/v_seek.php?text=%BA%D8%AD#find4
- พระโพธิ์รังสี. (2554). **เรื่องจามเทวีวงศ์ พงศาวดารเมืองหริภุญไชย ทั้งภาษาบาลีและคำแปล**. กรุงเทพฯ: ศรีปัญญา

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (ม.ป.ป.). **จันทกumarชาดก**. ค้นเมื่อ 5 ตุลาคม 2564, จาก 84000.org/tipitaka/read/m_siri.php?B=28&siri=19
- _____. **เตมียกumarชาดก**. ค้นเมื่อ 5 ตุลาคม 2564, จาก https://84000.org/tipitaka/atita/m_siri.php?B=28&siri=13
- _____. **มหากัสสปเถรคาถา**. ค้นเมื่อ 5 ตุลาคม 2564, จาก https://84000.org/tipitaka/attha/m_siri.php?B=26&siri=398
- _____. **มหาชนกชาดก**. ค้นเมื่อ 5 ตุลาคม 2564, จาก https://84000.org/tipitaka/atita/m_siri.php?B=28&siri=14
- _____. **เวสสันดรชาดก**. ค้นเมื่อ 5 ตุลาคม 2564, จาก https://84000.org/tipitaka/atita/m_siri.php?B=28&siri=22
- _____. **สุบินสูตร**. ค้นเมื่อ 5 ตุลาคม 2564, จาก https://84000.org/tipitaka/attha/m_siri.php?B=22&siri=196
- _____. **วิมานวัตถุ**. ค้นเมื่อ 5 ตุลาคม 2564, จาก https://84000.org/tipitaka/read/?index_26
- มหาวิทยาลัย. (ม.ป.ป.). **อรรถกถากุมมาสปิณฑชาดก**. ค้นเมื่อ 5 ตุลาคม 2564, จาก <https://84000.org/tipitaka/attha/attha.php?b=27&i=1107>
- _____. **อรรถกถาคถาธรรมบท ยมกวรรคที่ 1 เรื่องภิกษุชาวเมืองโกสัมพี**. ค้นเมื่อ 5 ตุลาคม 2561, จาก <https://84000.org/tipitaka/attha/attha.php?b=25&i=11&p=5>
- _____. **อรรถกถาภริยัตตชาดก**. ค้นเมื่อ 5 ตุลาคม 2564, จาก <https://84000.org/tipitaka/attha/attha.php?b=28&i=687>
- _____. **อรรถกถามหากัสสปเถรคาถา**. ค้นเมื่อ 5 ตุลาคม 2564, จาก <https://84000.org/tipitaka/attha/attha.php?b=26&i=398>
- _____. **อรรถกถา มหาวีรังค์ ปฐมภาค เจริญชกัณฑ์**. ค้นเมื่อ 5 ตุลาคม 2564, จาก <https://84000.org/tipitaka/attha/attha.php?b=1>
- _____. **อรรถกถาสามัญญผลสูตร**. ค้นเมื่อ 5 ตุลาคม 2564, จาก <https://84000.org/tipitaka/attha/attha.php?b=9&i=91&p=1>
- รัตติกาล ศรีอำไพ. (2551). **พงษ์-พงศ์**. ค้นเมื่อ 1 ตุลาคม 2564, จาก <https://1th.me/c9nVw>
- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2553). **ร้อนอาสน์-เก้าอี้ร้อน**. ค้นเมื่อ 1 ตุลาคม 2564, จาก <http://legacy.orst.go.th/?knowledges=ร้อนอาสน์-เก้าอี้ร้อน-15>